

Osrednja tema vseh razprav je odnos med človekom in naravo v ekstremnih situacijah, to je v času naravnih nesreč. Nekatere študije so povsem teoretičnega značaja, medtem ko druge obravnavajo konkretne probleme z vseh kontinentov. Obravnavano tematiko bi lahko razdelili na nekaj skupin. Številne študije prikazujejo človekovo obnašanje med naravnimi nesrečami (npr. delovanje ljudi med poplavami, prilagajanje na sušo v Tanzaniji itn.), druge obravnavajo ekonomske probleme ob katastrofah (npr. odškodninska plačila za sušo v Izraelu, zavarovanje pred škodo, ki jo povzroče naravne nesreče), tretje spet razne tehnične organizacijske probleme ob nesrečah. Poleg študij, ki obravnavajo nesreče in njihove posledice, najdemo tudi veliko takih, ki se ukvarjajo s preventivo in planiranjem (npr. opozarjanje pred nenadnimi poplavami v Boulderju). Nekaj števil je namenjenih tudi bibliografijam raznih specialnih tem (npr. bibliografija o problemih v zvezi s snegom in ledom, bibliografija o človekovih aktivnostih za preprečevanje abrazije v Severni Ameriki in na Britanskem otočju).

Med raznimi vrstami naravnih nesreč je največja pozornost posvečena poplavam (nekaj tem je omenjenih v zgornjem odstavku) in potresom (npr. pripravljenost na nesreče in potresi leta 1984 v centralni Italiji, obnova po potresu v Coalingi maja leta 1983). V manjši meri so zastopane druge nesreče, kot so suša, hurikani, cikloni, vulkanski izbruhi, plazovi itn., v posameznih študijah pa je govora tudi o vplivu onesnaženega zraka in vod na zdravje in počutje ljudi.

Ob koncu naj omenim še najnovejšo študijo iz leta 1987. Richard A. Schroeder je napisal študijo o različni ranljivosti za sušo glede na spol v socialnem okolju Havsov v saheljski Afriki. Razprava podrobno obravnava položaj žensk in ugotavlja, da so odnosi do okolja neposredno povezani s socialnimi odnosi. Ann Fitz-Simmons v naslednji številki obravnava prevoz visoko radioaktivnih odpadkov. Kritično prikazuje tehnična, organizacijska in politična vprašanja v zvezi s temi prevozi v zahodnih Združenih državah Amerike.

Robert Geipel in furlanski potresi leta 1976

Drago Perko*

Prof. dr. Robert Geipel je zaposlen na Geografskem inštitutu Tehnične univerze v Münchnu. Pod njegovim vodstvom je inštitut že kmalu po potresu v Furlaniji in sosednjih pokrajinah začel proučevati pokrajinske učinke potresa in popotresne obnove. Pri nas je bil na kratko predstavljen že v Geografskem vestniku št. 50 (5).

Prvo pomembnejše delo je Furlanski projekt (Das Friaul-Projekt). Je dvojezično (italijansko in nemško) in je izšlo s sodelovanjem Geografskega inštituta Univerze v Vidmu (3). 160 strani debela knjiga vsebuje pet razprav o različnih problemih, ki so se pojavili po potresu, Geipel pa je prispeval uvodno in zaključno poglavje. Razprave so opremljene s številnimi tabelami, slikami, kartami in grafikoni.

S svojim člankom (4) se je udeležil tretje mednarodne konference z naslovom Družbeni in gospodarski vidiki potresov, ki je bila od 29. junija do 2. julija na Bledu. Avtor ugotavlja, da se je v zadnjem desetletju močno povečalo zanimanje za proučevanje naravnih nesreč in njihovih učinkov v pokrajini. Namen članka in sploh raziskovanja naravnih nesreč je povečati znanje o ravnanju družbe v prizadetih pokrajinah in ugotoviti družbene, gospodarske, kulturne in politične okoliščine pred katastrofo, med njo in po njej. Avtor poudarja, da pri tem ni mogoče zanemariti pomena različnih naravnih značilnosti pokrajine. Ugotavlja, da se določeni vzorci vedenja družbe pojavijo ne glede na naravne razmere, drugi vzorci vedenja so navezani na tip pokrajine in so v podobnih pokrajinah skoraj enaki, nekateri vzorci pa so za vsako pokrajino povsem samosvoji.

V poglavju Posledice na kratko opiše potek obeh najhujših potresov (majskega in septemberskega) leta 1976, učinke v pokrajini in še posebej psihološke učinke na ljudi, ki jih je ugotavljal s pomočjo ankete na 6568 domovih z nad 20 000 prebivalci.

Sledi poglavje Pomembnost specifične geografske lege, kjer poudari pomembnost obmejne lege pokrajine ob državah z različnim družbenim, političnim in ekonomskim sistemom, vpliv prisotnosti vojaških sil pakta NATO, predvsem pa pomembnost narodne mešanosti prebivalstva (Furlani, Slovenci, Italijani in Nemci). Zelo pomembno vlogo ima relief, predvsem razlike med ravninskim, gričevnatim in gorskim delom pokrajine. Najbolj izpostavi problem depopulacije v višjih predelih.

Naslednje poglavje govori o problemih popotresnega načrtovanja. Načrtovanje novih mestnih naselij lahko povzroči spremembo tradicionalne mreže naselij in še pospeši depopulacijo. Zanimivo je, da je kar okoli 90 % anketirancev iz vaških naselij želelo ostati na vasi, prav tako je 80 % ljudi želelo ostati v tradicionalnih tipih domov (kamnitih). Čeprav se je druž-

bena in gospodarska sestava prebivalstva že pred potresom močno spremenila, pa je anketa pokazala, da si prebivalci želijo obnovo tradicionalnih razmer (tako v družbenem, gospodarskem in kulturnem kot tudi v arhitektonskem smislu). To zahteva večja finančna sredstva, vendar ohranjanje tako imenovano regionalno identiteto.

V poglavju Smeri razvoja govori o spremembah naravnega izgleda pokrajine in družbene strukture. Poudarja vpliv vo-dečih političnih strank v občinah na razvoj občin. Nakazuje težnje pokrajine po večji avtonomiji, kar je po avtorjevih pogledih posledica bližine federativnih držav (Jugoslavija, Švica, Avstrija, Zvezna republika Nemčija). Primerja značilnosti razvoja pred potresom in po njem ter ugotavlja, da se negativna gibanja v glavnem nadaljujejo in še poglobljajo.

Najbolj popoln pregled furlanskega potresa pa predstavlja knjiga Nesreča in obnova (Disaster and reconstruction). Delo je iz nemškega jezika prevedeno v angleškega, ima 202 strani in je spet bogato opremljeno s slikami, kartami, grafikoni, tabelami, preglednicami in računalniškimi izpisi (2). Vsebinsko je prevzaprav razširjen povzetek zgoraj omenjenih avtorjevih razprav.

V poglavju Prizadeto območje in njegovi ljudje opiše najprej potek potresov in njihove posledice ter dejavnosti družbe med potresi in v prvem obdobju po njih. Sledi kratka zgodovina prizadetega območja in prikaz današnjega stanja. Avtor še posebej poudarja pomembnost večnacionalnosti ozemlja in obmejnost regije, prav tako pa negativne posledice močnega izseljevanja in depopulacije predvsem višjih predelov. Omenja tudi pomen posameznih političnih strank. Največ strani v prvem poglavju govori o problemih, pred katere so postavljeni na eni strani načrtovalci in lokalne oblasti, na drugi strani pa prizadeto prebivalstvo. Poglavje ima več kart, ki na različne načine prikazujejo razporeditev občin glede na posledice potresov. Najbolj kompleksna karta je nastala na osnovi upoštevanja petih spremenljivk:

- deleža mrtvih od vseh prebivalcev občine,
- deleža prebivalstva brez doma po majskem potresu,
- deleža prebivalstva brez doma po septemberskem potresu,
- deleža do konca 1976. leta evakuiranega prebivalstva in
- deleža v začasnih (montažnih) zgradbah živečega prebivalstva na dan 1. 5. 1977.

Po tej klasifikaciji so najbolj prizadete občine na območju Gemone oziroma vzhodno in zahodno od reke Tilment (Tagliamento) med krajema Tolmezzo in San Daniele.

Drugo poglavje je bolj teoretičnometodološkega značaja. Zvemo, da so geografi

* Geografski inštitut Antona Melika, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Novi trg 5, Ljubljana

začeli proučevati naravne nesreče najprej v ZDA po letu 1950. Avtor meni, da je izredno pomembno primerjati dve podobni nesreči na različnih predelih sveta, važna pa je tudi primerjava posledic različnih nesreč (npr. potresa in poplave). Avtor je v razpravi uporabil tehniko anketiranja. Anketa je dodana na koncu knjige in ima 17 vprašanj. Vsako ima več možnih odgovorov, največkrat pa sta odgovora da in ne. Podatke je obdelal s pomočjo računalniškega statističnega paketa SPSS, ki ga poznamo in uporabljamo tudi pri nas. Da bi odkril pomen posameznih dejavnikov za popotresno obnovo, ki pa večinoma nimajo številčnih, ampak opisne vrednosti, je uporabil metodo kontingenčnih tabel (1), ki omogoča izračunavanje kontingenčnih koeficientov, ki povedo, koliko sta povezana dejavnika, na osnovi katerih so bile oblikovane kontingenčne tabele. Pokazalo se je, da je za obnovo najbolj pomembno lastništvo domov, oziroma, kakšne so značilnosti (predvsem socialne in psihološke) lastnikov.

V poglavju Posledice potresa avtor opisuje škodo, mrtve, posledice za regionalno gospodarstvo in podobno. Govori o štirih tipih posledic s socialnogospodarskega vidika:

- tip A: človek ima uničen dom in delovno mesto,
- tip B: človek ima uničen dom in ohranjeno delovno mesto,
- tip C: človek ima ohranjen dom in uničeno delovno mesto,
- tip D: nezaposlen človek ima uničen dom.

Sledijo nekatere številčne navedbe škode z gospodarskega in nekaterih drugih področjih. Veliko se ukvarja tudi s sedanjimi in bodočimi regionalnimi razlikami, ki so že in še bodo nastale zaradi različne stopnje prizadetosti posameznih občin.

V poglavju perspektive z rekonstrukcijo avtor poudari pomembnost obnove na tradicionalnih temeljih, zelo pa poudari tudi vlogo zunanje pomoči, predvsem sosednje Jugoslavije in Avstrije, kar se navezuje na njuni manjšini v tem delu Italije. Na koncu poglavja zvemo nekaj tudi o psihosocialnem odzivu in prilagajanju ljudi ob naravnih nesrečah.

Peto poglavje primerja dve najbolj poškodovani občini, predvsem pa reagiranje ljudi v obeh občinah po nesreči in v obdobju obnove.

V zaključnem poglavju imamo primerjavo med furlanskim potresom 1976 in potresom v južni Italiji leta 1980, ki sta bila v isti državi, kljub temu pa sta bili obnovi bolj različni kot podobni.

Dodatek prinaša razen ankete še spisek vseh prizadetih občin.

Največja pomanjkljivost Geiplovih razprav je, da je Furlanijo nekako iztrgal iz celotnega območja potresa, ki je prizadel tudi sosednje pokrajine. Zelo zanimiva bi bila primerjava med obnovami v vseh treh prizadetih državah, še posebej, ker se avtor tako zelo navdušuje za različne primerjave. Samo enkrat omenja, da je potres prizadel tudi dele Avstrije in Jugoslavije. Zadnja omenjena knjiga vsebuje tudi bogato bibliografijo o furlanskem potresu, toda zaman iščemo navedbe slovenskih razprav in raziskovalcev. Kljub temu njegovo delo predstavlja pomemben znanstvenoraziskovalni prispevek k proučevanju naravnih nesreč in še posebej potresov, saj ob nekaterih preiskušanih metodah in tehnikah uporablja tudi nove metode. Pohvalimo lahko tudi bogato grafično dopolnilo besedila, kar je sploh značilno za tako imenovano nemško socialno geografijo, katere predstavnik je tudi Robert Geipel.

1. Blejec, M., 1976. Statistične metode za ekonomiste. Ljubljana.
2. Geipel, R., 1982. Disaster and Reconstruction. London.
3. Geipel, R., 1980. Il progetto Friuli, Das Friaul-Projekt. Udine.
4. Geipel, R., 1982. The Case of Friuli, Italy, The Impact of an Earthquake in a Highly Developed Old Culture: Regional Identity Versus Economic Efficiency. Third International Conference: Social and Economic Aspects of Earthquakes. Ljubljana.
5. Orožen Adamič, M., 1978. Robert Geipel: Friaul. Sozialgeographische Aspekte einer Erdbebenkatastrophe. Geografski vestnik št. 50. Ljubljana.

Zbirka monografij o odnosih med naravnim okoljem in družbo

Maja Plemelj*

Zbirka izhaja v okviru programa Inštituta za behavioristično znanost pri coloradski univerzi, ki je znana kot center za raziskovanje naravnih nesreč in hkrati aplikativno-informacijski center.

Že ime ustanove odkriva, da gre za prvirzence angloameriške filozofske smeri behavioristov, ki zagovarjajo stališče, da je ravnanje in odločanje človeške družbe odvisno od različnih socialnih in psiholoških razmer. Te vodijo najprej do določenih predstav o nekem pojavu ali procesu, sledi določeno vedenje, potem pa značilna ali zakonita reakcija v družbi. Končni rezultat je preobrazba zemeljskega površja oziroma sprememba odnosov med fizičnogeografskimi in družbenogeografskimi elementi v pokrajini.

Vsako leto izide več monografij. Sestavljene so iz člankov različnih avtorjev ali pa so delo enega samega pisca. Do zdaj jih je izšlo že preko štirideset. V ospredje postavljajo vprašanja metodike in metodologije. Obravnavajo predvsem tiste naravne nesreče, ki prizadevajo ameriško življenjsko okolje — tornade, hurikane, potrese, poplave in plazove. Primerjalno so obdelane tudi nekatere podobne nesreče drugod po svetu.

S pomočjo induktivne metode, to je na osnovi raziskovanja posameznih, konkretnih primerov, prihajajo do splošnih zakonitosti o vzrokih in razvoju naravnih nesreč in na osnovi svojih in tujih spoznanj in izkušenj predlagajo načine, kako se pred naravnimi nesrečami čim bolj zavarovati, in kako ublažiti ali odpraviti njihove posledice. Pri preventivnih in sanacijskih ukrepih jasno ločijo vlogo družbe in njene politike (razvijanje in krepitev zavesti ljudi, širjenje raziskovalne in reševalne mreže) in vlogo tehnike in tehnologije. V skladu s svojo metodološko usmerjenostjo se avtorji posebej posvečajo družbi in njenim institucijam, posebno družini, poudarjajo pomen nacionalnosti, rasne in socialne pripadnosti, kulture in tradicije. Vse to naj bi bile važne determinante, ki vplivajo na hitrost okrevanja po neki nesreči, in naj bi jih upoštevala tudi politika.

Zbirko lahko naročite na naslov:

University of Colorado, Boulder
Institute of Behavioral Science čb
Natural Hazards Research and
Applications Information Center
Campus Box 482
Boulder, Colorado 80309
USA

Plaz v Zagorju.

* Geografski inštitut Antona Melika, Znanstveno-raziskovalni center SAZU, Novi trg 5, Ljubljana